

РОЗДІЛ 6. ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА

САМОСТІЙНА ЗАЙНЯТІСТЬ НАСЕЛЕННЯ: СУТНІСТЬ, ЗНАЧЕННЯ, ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТА НАПРЯМКИ РЕГУЛЮВАННЯ

SELF-EMPLOYMENT OF THE POPULATION: ESSENCE, MEANING, DEVELOPMENT TRENDS AND DIRECTIONS OF REGULATION

У статті розглядаються проблеми функціонування самостійної зайнятості населення як альтернативної форми працевлаштування, здійснено оцінку та порівняння кількості та частки самостійно зайнятих осіб у країнах Європейського Союзу та в Україні. Наголошено на необхідності більш чіткого трактування та розмежування сутності понять «неформальна» та «самостійна зайнятість», охарактеризовано чинники, які прямо чи опосередковано впливають на розвиток та поширення самозайнятості населення. Обґрунтовано доцільність розгляду підприємницької активності населення як найпрогресивнішої форми самостійної зайнятості. На основі здійсненого аналізу окреслено можливі шляхи підвищення ефективності даної форми зайнятості, продуктивності праці самозайнятих, обґрунтовано потребу в її «детінізації», державному регулюванні та підтримці.

Ключові слова: самостійна зайнятість, неформальна зайнятість, підприємницька активність, ринок праці, політика зайнятості.

The article examines the problems of functioning of self-employment of the population as an alternative form of employment, assesses and compares the number and share of self-employed persons in the countries of the European Union and in Ukraine. It is concluded that self-employment is widespread in most European countries, in connection with which the issue of finding ways to increase the efficiency of work of persons belonging to this category of employed persons becomes particularly relevant. It is also noted that in Ukraine the concepts of "informal employment" and "informally employed population" are more widely used (both in scientific publications and from the point of view of statistical research methodology). The need for a clearer interpretation and distinction of the essence of the concepts of "informal" and "self-employment" is emphasized, the factors that directly or indirectly influence the development and spread of self-employment of the population are characterized. The negative consequences of the excessive prevalence of informal employment are also mentioned, including its unorganized, unmanaged nature, imbalances in the employment structure, and a reduction in the tax base of personal income. The expediency of considering the entrepreneurial activity of the population as the most progressive form of self-employment is substantiated. It was emphasized that the development of small businesses begins precisely with the entrepreneurial activity of self-employed individuals, who mainly need financial or consulting support to implement their business ideas. Based on the analysis, possible ways of increasing the efficiency of this form of employment, labor productivity of the self-employed are outlined, and the need for its «de-shading», state regulation and support is substantiated. More detailed justification is required for applied aspects of financial support for small businesses, directions for organizing training for the self-employed in the basics of business, and tools for facilitating access to markets for goods and services produced by self-employed persons.

Keywords: self-employment, informal employment, entrepreneurial activity, labor market, employment policy.

УДК 331.102:331.526(045)

DOI: <https://doi.org/10.32782/infrastruct82-24>

Шашовець Й.П.

к.е.н., старший викладач кафедри менеджменту, управління економічними процесами та туризму, Мукачівський державний університет

Shashovec Yolana

Mukachevo State University

Постановка проблеми. Аналіз сучасних тенденцій та закономірностей розвитку ринків праці (як на національному, так і на глобальному, міжнародному рівнях) неможливо об'єктивно здійснювати без урахування того, що значна частка працездатного та економічно активного населення реалізовує свій трудовий потенціал шляхом самостійної зайнятості. Проблематика поширення самостійної зайнятості на даний час є дискусійною, оскільки не існує єдиної точки зору щодо того, чи доцільно вважати таку форму зайнятості ознакою гнучкості ринку праці та дієвим способом розв'язання проблеми нестачі робочих місць для всіх бажаючих працювати; або ж вірним є протилежне твердження, що самозайнятість значної

частини працездатного населення – це ознака «незрілих» соціально-трудових відносин, низького рівня конкурентоспроможності самих працівників, а також відсутності механізмів їх інтеграції до ринку праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На даний час українськими науковцями переважно досліджуються проблеми неформальної зайнятості, яка у зв'язку з високим ступенем «тінізації» національної економіки охоплює досить значний сектор ринку праці. Зокрема, дослідженнями у даній сфері займалися Н. Волкова, І. Гнибіденко, Е. Лібанова, Я. Кашуба, Н. Павленко, П. Саблук, В. Юрчишин та ін. Н. Павленко зосереджує увагу на виявленні сучасних тенденцій

у неформальному сегменті ринку праці та визначенні причин, що сприяють поширенню неформальної зайнятості [6]. Н. Волкова аналізує тіньовий ринок праці як соціально-економічне явище, що зумовлює суттєве скорочення у структурі доходів бюджету частки податкових надходжень, та зазначає, що проблема тіньової економіки – це не лише проблема економічна, а й соціальна [3]. Я. Кашуба, аналізуючи тенденції зайнятості в неформальному секторі економіки України, доходить висновку, що «перспективи зниження рівня неофіційної зайнятості слід розглядати в контексті активізації ринку праці в обробній промисловості, машинобудуванні, зміни його структури, залучення трудового потенціалу для роботи в індустріальних сферах та галузях, в яких створюються продукти з високою часткою доданої вартості» [5].

У той же час питанням самостійної зайнятості населення України приділяється дещо менша увага. Серед тих, хто все-таки обрав самозайнятість як об'єкт наукових досліджень, можна назвати Варгу Н., яка розглядає самозайнятість у регіональному аспекті та як форму соціально-економічної адаптації [2], Грабовецьку О., яка порушує питання нормативно-правового забезпечення самозайнятості населення [4], Пітюлича М., який досліджував регіональні механізми підтримки та розвитку самостійної зайнятості населення [7]. В той же час недостатньо обґрунтованими у вітчизняній науковій думці, на наш погляд, залишаються питання щодо підходів до трактування та розмежування сутності понять «неформальна» та «самостійна зайнятість», а також напрямків забезпечення більшого рівня продуктивності праці самозайнятого населення. Особливої актуальності згадана проблематика набуває в умовах воєнного стану, оскільки економічні трансформації, які відбуваються у цей складний період, змінюють у тому числі і сферу зайнятості і виступають одним із чинників, що додатково активізують самозайнятість значної частини населення.

Постановка завдання. Метою статті є окреслення на основі оцінки рівня самозайнятості населення в Україні можливих шляхів підвищення ефективності даної форми зайнятості та обґрунтування потреби в її «детінізації» та державній підтримці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Насамперед слід зазначити, що ототожнення самостійної зайнятості населення з неформальною чи тіньовою працею, яке інколи допускається при поверховому дослідженні сфери соціально-трудових відносин, не є правильним. Основним критерієм, за яким зайнята особа може бути віднесена до категорії самозайнятих, є відсутність роботодавця, який пропонує оплачуване місце роботи, або, іншими словами, об'єднання найманого працівника і роботодавця в одній особі. При

цьому ключовим критерієм визначення неформальної зайнятості є те, що вона здійснюється у структурі неформальної (тіньової) економіки або ж на неформальних (незареєстрованих) робочих місцях офіційного сектору.

Проблематика неформальної зайнятості тривалий час займає вагоме місце у дослідженнях функціонування ринку праці. Питома вага населення, зайнятого у неформальному секторі економіки, і чисельність самостійно зайнятих, має стабільну тенденцію до зростання. Причому така ситуація характерна не тільки для реалій українського ринку праці, сильно деформованого у результаті військової агресії росії; багатьом країнам із розвинутою та стабільною економікою та сферою соціально-трудових відносин теж притаманний досить високий рівень неформальної зайнятості.

Як свідчать статистичні дані щодо структури зайнятості населення Європейського Союзу у 2021 році (таблиця 1), усього у 27 країнах ЄС нараховувалося 169357, 6 тисяч працівників.

Також 1475,3 осіб були задіяні у сімейному бізнесі (Family worker) та 27290,5 тисяч осіб були кваліфіковані як самозайняті (Self-employed). Питома вага самозайнятих працівників у загальній чисельності зайнятих становила 13,8 %. Також потрібно відмітити, що у окремих країнах ЄС даний показник досить суттєво відрізняється від середнього значення: зокрема, найвищий рівень самостійної зайнятості притаманний Греції – 28,8 %, Італії – 20,8 % та Польщі – 18,5 %; найнижчий – у Німеччині (8,4 %), Данії (8,5 %) та Люксембурзі (8,8 %).

Такий рівень самостійної зайнятості є досить значним, особливо в умовах високорозвинутого та гнучкого ринку праці Європейського Союзу з достатнім інституційним забезпеченням соціально-трудових відносин та переважно високим рівнем попиту на працю. Цей факт, на нашу думку, спростовує доволі поширене твердження про те, що самозайнятість можна розглядати здебільшого як реакцію носіїв трудового потенціалу на гостру незбалансованість ринку праці, низький або структурно деформований попит на працю з боку роботодавців або недостатній рівень заробітної плати. Звичайно, перераховані чинники також певною мірою впливають на кількість самозайнятих: дані, представлені у таблиці 1, демонструють найнижчий рівень самостійної зайнятості населення в економічно «найсильніших» країнах ЄС Німеччині, Данії та Люксембурзі, а також у Норвегії, яка також є країною з потужною економікою та розвинутим і містким ринком праці. Але, крім того, на поширеність самостійної зайнятості впливають і інші чинники, інколи неекономічного походження: соціально-культурні, пов'язані з традиціями, ментальністю, підприємницькою активністю, структурою потреб населення, а також ступінь регулювання

Таблиця 1

Зайнятість у країнах ЄС, Ісландії та Норвегії у 2021 році

Країни	Рівень зайнятості (% до населення віком 15–64 р.)	Професійний статус зайнятих			Частка самозайнятих у загальній кількості зайнятих, %
		Наймані працівники, тис. осіб	Працюючі у сімейному бізнесі, тис. осіб	Самозайняті, тис. осіб	
ЄС-27	68,4	169.357,6	1475,3	27.290,5	13,8
Белгія	65,3	4.167,4	31,0	655,3	13,5
Болгарія	68,1	2.738,1	17,5	320,8	10,4
Чехія	74,4	4.382,5	21,3	809,5	15,5
Данія	75,5	2.643,7	10,4	246,0	8,5
Німеччина	75,8	37.868,6	146,5	3.484,8	8,4
Естонія	74,0	582,6	1,3	70,3	10,7
Ірландія	69,8	2.053,2	23,2	312,8	13,1
Греція	57,2	2.677,9	119,2	1.130,9	28,8
Іспанія	62,7	16.625,6	80,3	3.052,7	15,4
Франція	67,2	24.199,1	96,3	3.399,2	12,3
Хорватія	63,4	1.458,2	26,4	193,6	11,5
Італія	58,2	17.630,0	224,9	4.699,0	20,8
Кіпр	70,8	380,5	3,7	47,4	11,0
Латвія	69,9	756,3	5,7	107,3	12,3
Литва	72,4	1.209,4	8,2	150,9	11,0
Люксембург	69,4	273,2	4,3	27,1	8,8
Угорщина	73,1	4.061,2	13,3	567,3	12,2
Мальта	75,5	227,7	–	41,5	15,4
Нідерланди	80,1	7.818,2	34,4	1.429,6	15,4
Австрія	72,4	3.793,0	61,2	451,7	10,5
Польща	70,3	13.370,5	203,4	3.082,2	18,5
Португалія	70,1	4.067,1	41,0	704,1	14,6
Румунія	61,9	6.584,4	233,9	937,2	12,1
Словенія	71,4	835,5	17,4	118,7	12,2
Словаччина	69,4	2.177,4	–	380,7	14,9
Фінляндія	72,7	2.198,3	19,4	355,6	13,8
Швеція	75,4	4.577,8	28,3	514,5	10,0
Ісландія	79,8	171,6	–	25,1	12,8
Норвегія	76,3	2.664,4	6,2	125,7	4,5

Джерело: [9]

соціально-трудовах відносин державою та ставлення до різних альтернативних форм зайнятості з точки зору їх визнання, координування та підтримки.

Слід зазначити, що в Україні більш широко застосовуваними (як у наукових публікаціях, так і з точки зору методології статистичних досліджень) є дефініції «неформальна зайнятість» та «неформально зайняте населення». У відповідності з методологією Державної служби статистики України до неформально зайнятих належать такі категорії населення:

– зайняті на підприємствах неформального сектору (незареєстровані самозайняті, роботодавці та їх наймані працівники);

– наймані працівники, які працюють на неформальних робочих місцях офіційного сектору (особи, які працюють за усною домовленістю);

– наймані домашні працівники у домогосподарствах;

– члени неформальних виробничих кооперативів;

– безоплатно працюючі члени сім'ї, незалежно від того, працюють вони на підприємствах офіційного чи неформального секторів;

– самозайняті працівники, що виробляють товари виключно для власного кінцевого споживання домогосподарства [6, с. 133].

Таким чином, за змістовим наповненням поняття «неформальна зайнятість» максимально близьке до поняття «тіньова зайнятість», тобто нелегальна. У такому розумінні значно звучується бачення проблематики такої зайнятості, оскільки утверджується думка, що, якщо зайнятість неофіційна, тіньова та нелегальна, то єдиним питанням, вирішенню якого потрібно приділяти увагу, є питання щодо боротьби з такою зайнятістю та примус неформально зайнятого населення до офіційного працевлаштування.

Тіньову зайнятість розглядають в умовах трансформаційної економіки, як абсолютно очевидний

факт, а її нелегальність зумовлена нестабільністю соціально-економічних інститутів [3, с. 202]. Поширення тіньової економіки, безумовно, є першопричиною високого рівня неформальної зайнятості населення; отже, нема доцільності боротися з неофіційним працевлаштуванням, якщо не здійснюється жодних заходів щодо усунення чинників розвитку тіньової економіки: надмірного податкового навантаження на суб'єктів господарювання, бюрократичних перешкод на шляху ведення бізнесу, корупції та нерівних умов для різних учасників ринку тощо. Розробка заходів щодо скорочення неформальної зайнятості вимагає розуміння факторів, що сприяють її поширенню і постійного моніторингу основних тенденцій її розвитку [6, с. 133]

Статистичні дані щодо неформальної зайнятості в Україні наведені у таблиці 2. У 2021 році кількість осіб, що належали до даної категорії зайнятих, становила 3061,6 тисяч, це складало 19,5 % загальної чисельності зайнятих. З них 1304,2 тисяч працювали за наймом, 1757,4 тисяч – не за наймом, тобто самостійно забезпечували себе роботою, яка приносила трудовий дохід, і, у відповідності з методологією Державного комітету статистики України, відносилися до самозайнятих.

Також наведені у таблиці 2 дані свідчать про більшу поширеність неформальної зайнятості серед чоловіків, ніж серед жінок – 59,9 % проти 40,1 %; та про те, що у сільській місцевості питома вага даної категорії зайнятих вища, ніж у міській. У розрізі статусу неформально зайнятих, тобто того, чи працювали вони за наймом чи ні, прослідковується закономірність, згідно із якою серед неформально зайнятих жінок частка працюючих за наймом значно менша, ніж самозайнятих: 38,3 % та 61,7 % відповідно. Серед чоловіків розподіл щодо статусу зайнятості дещо інакший: 45,5 % неформально зайнятих працюють за наймом, інші 54,5 % – самозайняті. У містах неформально зайняте населення переважно є найманими

працівниками (68,0 %), тоді як у сільській місцевості навпаки – переважає самостійна неформальна зайнятість – 76,3 % від загальної кількості зайнятих відповідного статусу.

На нашу думку, у структурі неформальної зайнятості необхідно відокремлювати дві категорії працюючих: ті, що зайняті на неофіційних робочих місцях формального сектору економіки; та ті, хто самостійно знайшов собі прибуткове заняття (певний вид економічної діяльності), завдяки якому може забезпечувати собі достатній рівень трудового доходу. Якщо по відношенню до першої категорії зайнятих можна стверджувати, що така форма зайнятості є тіньовою, нелегальною або напівлегальною, а отже – негативно відображається на стані національної економіки, то друга категорія, яка об'єднує усі форми самозайнятості, певною мірою сприяє вирішенню ряду проблем у сфері соціально-трудових відносин, знімає напруження на ринку праці, частково звільняє державу від витрат на створення робочих місць чи матеріальну підтримку безробітних.

Самостійно зайнятий працівник сам знаходить сферу застосування своєї праці, сам визначає, які ресурси йому потрібні для здійснення обраної діяльності, вирішує питання організації свого бізнесу, приймає на себе усі господарські ризики та розпоряджається отриманим у результаті такої діяльності доходом. З такої точки зору поняття «самостійно зайнятий» максимально близьке до поняття «підприємець».

Чимало науковців, зокрема й Варга Н. І., дотримуються думки, що «найоптимальнішим проявом самозайнятості є підприємницька діяльність, яка охоплює систему дій, пов'язаних із створенням власної справи, діловою активністю, ризиком, і зорієнтована на залишковий дохід. Ринкове середовище розширює свободу вибору сфери докладавання трудових зусиль, можливості застосування що в поєднанні з відповідальністю господарських

Таблиця 2

Неформально зайняте населення в Україні за статтю,

	Кількість неформально зайнятого населення		У тому числі працювали			
	тис. осіб	У % до загальної кількості зайнятого нас.	За наймом		Не за наймом (самозайняті)	
			тис. осіб	У % до неформ. зайнятого населення	тис. осіб	У % до неформ. зайнятого населення
Усього	3061,6	19,5	1304,2	42,6	1757,4	57,4
У тому числі:	тис. осіб	У % до неформ. зайнятого населення	тис. осіб	У % до зайнятих відповідного статусу	тис. осіб	У % до зайнятих відповідного статусу
Жінки	1227,0	40,1	470,3	38,3	756,7	61,7
Чоловіки	1834,6	59,9	833,9	45,5	1000,7	54,5
Міська місцевість	1309,0	42,8	889,6	68,0	419,4	32,0
Сільська місцевість	1752,6	57,2	414,6	23,7	1338,0	76,3

Джерело: [10]

суб'єктів за результати виробництва сприяє розвитку ефективних форм самостійної зайнятості, зокрема малого підприємництва» [2, с. 27].

Завдяки розвитку самостійної зайнятості, особливо в умовах трансформаційної економіки, створюються додаткові робочі місця для себе, членів сім'ї та інших осіб, з'являється можливість проявити власну ініціативу й отримати доходи. Така форма зайнятості не потребує капітальних вкладень, має мобільну організаційну структуру, базується на сильній мотивації до праці, оскільки людина працює сама на себе, орієнтується на потреби споживача й оперативно задовольняє їх [8, с. 164].

Крім того, актуальності набуває підтримка самостійної зайнятості серед таких категорій зайнятих як населення сільських територій, жінки у декретній відпустці або заняті доглядом за непрацездатними членами сім'ї, працівники передпенсійного віку, які вже мають невисоку конкурентоспроможність на ринку праці і відчують труднощі при пошуку роботи.

Перевагами самостійної зайнятості є: скорочення часу й розміру стартового капіталу для відкриття власної справи; високий рівень мотивації до продуктивної праці; економія витрат на приміщення, транспорт; застосування гнучкої організації роботи; швидкість виконання замовлень споживачів; зниження бар'єрів виходу на нові ринки тощо.

Самостійна зайнятість населення може мати і негативні прояви, а саме: неорганізований, некерований характер, що може спричиняти ряд диспропорцій у структурі зайнятості. Крім того, цей вид зайнятості здебільшого має неофіційний характер (крім діяльності фізичних осіб-підприємців), не обліковується і не оподатковується. Більшість населення, залученого до неформальної економіки, цілком свідомо та добровільно зробила вибір на її користь. У той же час багато роботодавців схильні порушувати норми трудового законодавства, нав'язуючи працівникам неформальну зайнятість як безальтернативне явище [3, с. 202].

Все це свідчить про недостатню регулюючу функцію держави, недосконалість, пасивність політики зайнятості. Тому необхідно надавати процесу неформальної зайнятості відкрити, організовану, регульовану форму.

Стаття 27 Закону України «Про зайнятість населення», яка носить назву «Сприяння самозайнятості населення, організації підприємницької діяльності та створенню нових робочих місць», окреслює загальні засади реалізації державної політики підтримки індивідуальної ініціативи населення щодо здійснення підприємницької діяльності [1]. Однак у зв'язку з вкрай несприятливими економічними та суспільно-політичними умовами,

викликаними військовим станом в країні, на даний час багато пунктів даної статті Закону носить скоріше декларативний характер.

Таким чином, розвиток самостійної зайнятості у сфері малого бізнесу повинен бути одним із головних пріоритетів держави, оскільки в умовах трансформації економіки та макроекономічної нестабільності завдяки цьому забезпечується певний рівень добробуту населення. Що ж стосується неформальної тіньової зайнятості, яка виявляється в існуванні неофіційних робочих місць як у формальному, так і в неформальному секторах економіки, то дану проблему потрібно вирішувати не стільки репресивними заходами, які здебільшого не дають жодного результату, скільки розробити такий механізм стимулювання «переходу» зайнятих в офіційний сектор, який би був максимально прийнятний як для роботодавців, так і для самих працівників.

Державна політика підтримки самостійно зайнятості обов'язково повинна розроблятися комплексно, із застосуванням системного підходу, та бути орієнтованою на вирішення конкретних завдань у певній сфері економіки, для якої характерний високий ступінь само зайнятості. В Україні це, наприклад, сільське господарство, значну частку продукції якого виробляють власники особистих селянських господарств або сфера обслуговування (роздрібна торгівля, громадське харчування, надання побутових послуг). Ці сфери економіки традиційно вважаються низькопродуктивними, тому переважно залишаються поза увагою при розробці програм регулювання зайнятості. Однак, хоч вони й не створюють значної доданої вартості у структурі суспільного виробництва, завдяки цим сферам підтримується певний рівень економічної активності населення, яке отримує можливість реалізувати свій підприємницький потенціал без значних капіталовкладень чи необхідності використовувати високовартісні ресурси.

На нашу думку, діяльність держави в напрямі підвищення продуктивності праці самозайнятих та забезпечення більшої ефективності такої форми зайнятості повинна бути спрямована на:

- здійснення системних заходів щодо інформаційно-консультаційної допомоги та професійної підготовки (навчання) тих самозайнятих осіб, які мають намір започаткувати власний бізнес;
- інфраструктурне забезпечення – розвиток бізнес-інкубаторів, спеціалізованих консультаційних фірм, активне залучення фахівців Державної служби зайнятості до програм підтримки підприємницьких ініціатив безробітного населення;
- фінансову підтримку, стимулювання банківських установ до надання пільгових кредитів фізичним-особам підприємцям з одночасною розробкою механізмів гарантування повернення позичок фінансовим установам у випадку неплатоспроможності позичальника;

– удосконалення трудового законодавства з метою закріплення за самостійно зайнятими працівниками хоча б мінімального рівня соціальних гарантій, у тому числі і пов'язаних із пенсійним забезпеченням.

Згадані заходи з підтримки малого бізнесу, який є найпродуктивнішою формою самозайнятості, здійснюються у багатьох економічно розвинутих країнах, вони є традиційними та достатньо апробованими і забезпечують очікуваний результат у вигляді зростання доходів від підприємницької діяльності, створення нових робочих місць, покращення галузевої структури зайнятості і т.д. Застосування передового зарубіжного досвіду вирішення проблем самостійної зайнятості є повністю виправданим у сучасних реаліях ринку праці України, оскільки цілком очевидно, що понівечена війною економіка не продукуватиме достатню кількість робочих місць, необхідну для забезпечення потреб усього економічно активного населення.

Висновки. В умовах трансформації економіки самостійна зайнятість забезпечує гідний рівень добробуту населення та частково полегшує державі проблему забезпечення робочими місцями економічно активного населення. Самозайнятість може мати різні форми (фрілансерство, праця в особистих селянських господарствах, епізодична або сезонна зайнятість тощо), але найпрогресивнішою та найважливішою формою прийнято вважати самостійну, здійснювану за власною ініціативою підприємницьку діяльність, що реалізовується шляхом власної справи (бізнесу). Значна питома вага самостійно зайнятого населення актуалізує необхідність подальших наукових досліджень проблематики, пов'язаної з розробкою організаційно-економічного механізму підвищення продуктивності такої зайнятості. Потребують більш детального обґрунтування прикладні аспекти фінансового забезпечення малого бізнесу, організованого самозайнятими; способи та напрямки організації навчання таких осіб основам бізнесу; інструменти, за допомогою яких полегшувався б доступ продуктів праці самозайнятих на ринку товарів чи послуг і т.д. Подальше ігнорування проблеми стихійності та неорганізованості праці самостійно зайнятих означатиме додаткову втрату державою значної частини трудового потенціалу країни, який і без того значною мірою втрачений внаслідок виїзду з країни кількох мільйонів працездатного населення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Закон України «Про зайнятість населення» від 21.09.2022 р. № 2622-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text> (дата звернення: 14.12.2024 р.)
2. Варга Н.І. Самозайнятість населення як форма соціально-економічної адаптації : регіональний аспект. *Науковий вісник Ужгородського національ-*

ного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота». 2013. Випуск 28. С. 25–30.

3. Волкова Н.В., Барабаш Н.М., Білодід К.В. Неформальна зайнятість населення України. *Електронний науково-практичний журнал «Інфраструктура ринку».* 2017. Вип. 6. С. 199–203. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2017/62017_ukr/41.pdf (дата звернення: 27.12.2024 р.)

4. Грабовецька О. Нормативно-правове забезпечення самозайнятості населення: реалії і проблеми. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України.* 2015. Вип. 20. С. 126–132.

5. Кашуба Я.М. Тенденції зайнятості в неформальному секторі економіки України. *Ефективна економіка.* 2015. № 8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4233> (дата звернення: 09.01.2025 р.)

6. Павленко Н.В. Неформальна зайнятість населення України. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства. «Економічні науки».* 2019. Вип. 202. С. 131–148.

7. Пітюлич М.М. Регіональні механізми підтримки самостійної зайнятості населення (на матеріалах Закарпатської області): Автореф. дис. к.е.н. спец. 08.09.01 «Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика». Львів, 2005. 20 с.

8. Романюк Х. В. Інноваційні форми зайнятості як передумова ефективного використання інтелектуального капіталу. *Вісник Прикарпатського університету. Серія «Економіка».* 2014. Випуск X. С. 163–166.

9. Extent of dependent self-employment in the European Union, February 2023. URL: <https://www.ela.europa.eu/sites/default/files/2023-04/Study-on-the-extent-of-dependent-self-employment-in-the-EU.pdf> (дата звернення: 12.01.2025 р.)

10. Держаний комітет статистики України – офіційний сайт. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/rp/eans/eans_u/arch_nzn_smpsz_u.htm (дата звернення: 14.01.2025 р.)

REFERENCES:

1. Zakon Ukrainy "Pro zainiatist naselennia" vid 21.09.2022 № 2622-IX. [Law of Ukraine "On Employment of the Population" dated 09/21/2022 № 2622-IX]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text> (accessed December, 14, 2024)
2. Varha N.I. (2013) Samozainiatist naselennia yak forma sotsialno-ekonomichnoi adaptatsii: rehionalnyi aspekt. [Self-employment of the population as a form of socio-economic adaptation: regional aspect]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya "Pedagogika, sotsialna robota" – Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series «Pedagogy, Social Work»*, vol. 28, pp. 25–30.
3. Volkova N.V., Barabash N.M., Bilodid K.V. (2017). Neformalna zainiatist naselennia Ukrainy [Informal employment of the population of Ukraine]. *Elektronnyi naukovo-praktychnyi zhurnal "Infrastruktura rynku". – Electronic scientific and practical journal "Market Infrastructure"*, vol. 6, pp. 199–203. Available at: http://www.market-infr.od.ua/journals/2017/62017_ukr/41.pdf (accessed December, 27, 2024).
4. Hrabovetska O. (2015). Normatyvno-pravove zabezpechennia samozainiatosti naselennia: realii i prob-

lemy [Regulatory and legal support for self-employment of the population: realities and problems]. *Rehionalni aspekty rozvytku produktyvnykh syl Ukrainy – Regional aspects of the development of the productive forces of Ukraine*, vol. 20, pp. 126–132.

5. Kashuba Ya. M. (2015). Tendentsii zainiatosti v neformalnomu sektori ekonomiky Ukrainy. [Employment trends in the informal sector of the economy of Ukraine]. *Elektronnyi zhurnal "Efektyvna ekonomika" – Electronic Journal "Effective Economy"*, vol. 8. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4233> (accessed January, 09, 2025).

6. Pavlenko N.V. (2019) Neformalna zainiatist naselennia Ukrainy. [Informal employment of the population of Ukraine]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu silskoho hospodarstva, "Ekonomichni nauky"*. – *Bulletin of the Kharkiv National Technical University of Agriculture, "Economic Sciences"*, vol. 202, pp. 131-148.

7. Pitiulych M.M. (2005) Rehionalni mekhanizmy pidtrymky samostiinoi zainiatosti naselennia (na mate-

rialakh Zakarpatskoi oblasti) [Regional mechanisms for supporting self-employment of the population (based on Transcarpathian region materials)]: PhD thesis abstract : 08.09.01. Lviv, 20 p. (in Ukrainian)

8. Romaniuk X. V. (2014). Innovatsiini formy zainiatosti yak peredumova efektyvnoho vykorystannia intelektualnoho kapitalu [Innovative forms of employment as a prerequisite for the effective use of intellectual capital] *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Seriiia "Ekonomika" – Bulletin of the Precarpathian University. Series "Economy"*, vol. X, pp. 163–166.

9. Extent of dependent self-employment in the European Union, February 2023. Available at: <https://www.ela.europa.eu/sites/default/files/2023-04/Study-on-the-extent-of-dependent-self-employment-in-the-EU.pdf> (accessed January, 12, 2025).

10. Derzhanyi komitet statystyky Ukrainy – ofitsiinyi sait. [State Statistics Committee of Ukraine – official website]. Available at: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/rp/eans/eans_u/arch_nzn_smpsz_u.htm (accessed January, 14, 2025)